

Retrat

ELISABET MARCO AROCAS¹

Àngela Yvonne Davis: pensament encarnat sobre interseccionalitat i presons *Angela Yvonne Davis: Embodied Thinking on Intersectionality and Prisons*

«Got a sweet black angel
Got a pin up girl
Got a sweet black angel
Up upon my wall»
Sweet black Angel,
*The Rolling Stones, 1972*².

Fig 1. Power and Equality. Cartell dissenyat per Shepard Fairey a partir d'una fotografia d'Àngela Davis

Qui no ha portat imprès en alguna bossa, en alguna peça de vestir o ha lluït en alguna xapa el cartell dissenyat per Shepard Fairey a partir de la fotografia d'Àngela Davis? Convertida en una icona afro, la seua imatge inconfusible perviu a través de multitud d'accessoris de moda. Sobre l'anècdota «fascinant i pertorbadora» de ser recordada per un pentinat, lamenta Àngela, generacions de joves han après a situar i interpretar la imatge del seu pèl afro desconnectada del context històric en què va emergir, nua de declaració política i revistada com a moda. En *Una història de la consciència* (2016), la filòsofa, política marxista i activista afroamericana repassa la construcció de la seua figura pública, tot reconsiderant les imatges en el context històric en què varen ser creades i en què acostumen a presentar-se dècades després³. Amb aquesta reflexió històrica i contextual, explica com

la seua imatge va penetrar amb força en la cultura periodística dominant en virtut de la seua criminalitat a partir de l'estiu de 1970 com a resultat de l'escassetat de representacions de dones negres a la premsa i la segregació imposada a aquestes imatges (Davis, 2016: 51). Retratada per uns com revolucionària violenta i

1 Universitat de València. Departament de Sociologia i Antropologia Social, elisabet.marco@uv.es

2 «Sweet Black Angel» és una balada country blues de la banda britànica Rolling Stones, inspirada en l'activista de drets civils Àngela Davis, creada en el moment que s'enfrontava a càrrecs d'assassinat.

3 «Imágenes afro: Política, Moda y nostalgia», assaig publicat originalment en *Picturing Us: African American Identity in Photography*, de Deborah Willis, ed., New York, The New Press, 1994.

«enemiga de l'Estat» i per altres, com revolucionària, carismàtica, «llesta per guiar les masses» i, traïda per ambdós processos, Àngela analitza el poder de les imatges i el paper que va exercir la difusió de les seues fotografies a l'hora d'estructurar i mobilitzar l'opinió pública contra ella –també, més tard, tindrien un paper clau en el desenvolupament de la campanya responsable de la seua absolució. L'associació reiterada d'Àngela amb el pentinat afro oculta en part el contingut històric: va ser una de les persones més buscades per l'FBI i les seues fotografies van servir de pretext per perseguir joves negres i per infondre por en tota la comunitat negra. Dècades després, el reciclatge i la recontextualització de les imatges que la van fer saltar a l'escena pública, ha estat posat al servei de la promoció i venda de la fascinació revolucionària i la nostàlgia per la moda dels anys 70, fet que serveix a Àngela per mostrar com pot reduir-se tota una política d'alliberament a una política de la moda, alhora que il·lustra la fragilitat i mutabilitat de les imatges històriques, especialment les imatges vinculades a la història afroamericana.

Malgrat l'explotació comercial i la trivialització del seu missatge, la seua imatge va estar convertida en un dels símbols de la lluita pels drets civils dins i fora dels Estats Units. El seu empresonament va proporcionar una oportunitat històrica per mobilitzar els progressistes de tot el món en favor de la seua llibertat, i la massiva campanya internacional *Free Angela Davis* es va convertir en un dels episodis més importants dels moviments de protesta dels anys setanta.

1.- Qui és Àngela Davis? Apunts biogràfics

Per comprendre la importància de la figura d'Àngela Davis, cal fer una breu revisió a la seua història personal, l'experiència i preocupacions que l'han fet convertir-se en una exponent clau del feminisme negre i en una figura d'actualitat essencial en la lluita contra la discriminació racial i en favor dels drets civils i humans.

Nascuda a Birmingham, Alabama, el 26 de gener de 1944, el seu pare era propietari d'una estació de servei després d'haver-se dedicat uns anys com a professor; la seua mare, mestra, havia participat durant la seua època d'estudiant en moviments antiracistes. Als quatre anys d'edat es va traslladar amb la seua família a un barri habitat per famílies blanques en la mateixa ciutat. Van ser la primera família negra que s'hi instal·lava, cosa que va despertar l'hostilitat blanca. Atemorit per una possible invasió massiva de famílies negres, aviat el veïnat blanc configuraria una nova morfologia del barri, tot erigint una frontera racial. En la mesura en què van instal·lar-se més famílies negres, el barri va passar a conèixer-se com Dynamite Hill –Colina Dinamita–, atès el nombre de bombes que assaltaven les cases de famílies afroamericanes. En aquest context segregat i de violència, assistí a una escola de primària per a negres. Un conjunt d'edificis vells de fusta atrotinats i a punt per l'enderroc on el professorat negre s'encarregava de l'activitat quotidiana mentre que l'escola era administrada i controlada per una Junta d'Educació blanca. La seua infantesa, la seua experiència de segregació i discriminació racial, es va nodrir de la seua vivència al sud dels Estats Units. A Birmingham, els nens i les

neses aprenien a llegir la inscripció «blancs-negres» abans que qualsevol altra cosa. Recordem que les lleis Jim Crow, que propugnaven la segregació racial a totes les instal·lacions públiques per mandat *de iure*, s'aplicà principalment al sud del país. Aquest conjunt de lleis locals i estatals es traduïen també en una restricció a l'accés als establiments, transport públic, restaurants, etc. Va experimentar les diferències nord-sud del país gràcies a alguns viatges a Nova York i, a mesura que es feia gran, descobriria que tampoc el nord respirava l'ambient d'harmonia racial que havia imaginat anys enrere.

En aquest context de discriminació i opressió, com molts dels seus amics i amigues, buscarà formes de defensar la seua identitat. L'escola els preparava per ser negres en una societat de blancs. Els xiquets i xiquetes interioritzaven ràpidament el valor despectiu de paraules com *nigger*, *black* i *African*, per aquell temps sinònims de *salvatges*, i aprenien a identificar-se de manera profunda i activa amb el seu poble i la seua història. Tal i com narra a la seua *Autobiografia*⁴ (Davis, 2016), a l'escola va observar l'estratificació i desigualtats també entre la població negra i la seua preocupació per la misèria que vivien alguns dels seus companys i companyes creixia a mesura que comprovava la relativa abundància amb què vivien els blancs.

Després del seu pas per l'institut i saturada per un ambient de violència interioritzada que impregnava l'espai de les aules, va poder escapar d'aquella atmosfera a través d'un programa experimental que permetia a estudiants negres del sud assistir a alguna institució escolar del Nord. En plena era McCarthy es va traslladar a Nova York i estudià a l'Institut Elisabeth Irwin en Greenwich Village, un centre privat propietat del professorat on comença a conèixer el socialisme a les classes d'història. La lectura de Marx li va permetre comprendre que allò que havia experimentat com a odi personal era producte d'un sistema despietat que es nodria del ressentiment, la competitivitat i l'opressió d'un grup social sobre altre. En aquells temps començà a participar en una organització juvenil marxista leninista. Després de dos anys a Nova York, el 1961, es va matricular en la Universitat de Brandeis, Waltham (Massachusetts) per estudiar francès. Un any després viatjaria per primera vegada a Europa per participar en el VIII Festival de la Joventut i els Estudiants (FMJE)⁵ a Finlàndia. Després de graduar-se en la Universitat de Brandeis i inspirada pels treballs d'Adorno, Horkheimer i Marcuse, es va traslladar de nou a Europa per estudiar Filosofia a la Universitat de Frankfurt. Allí assistiria a les classes d'Adorno i d'altres importants pensadors socialistes de l'Escola Crítica de Frankfurt i entraria en contacte amb moviments juvenils de caràcter socialista. Però, malgrat la intensa experiència intel·lectual, Àngela vivia intensament la distància front als esdeveniments que es precipitaven als EUA amb el moviment pels drets civils, el partit de les Panteres Negres i les protestes contra la Guerra de Vietnam. El 1967 va tornar al seu país natal, s'instal·là en San Diego

4 Amb 28 anys va escriure la seua autobiografia, publicada el 1974 i editada en espanyol el 2016.

5 És un esdeveniment internacional organitzat de forma conjunta per la Federació Mundial de la Joventut Democràtica i la Unió Internacional d'Estudiants, orientat al debat polític i de tendència esquerrana. Freqüentat tradicionalment per militants d'organitzacions juvenils de partits comunistes i grups afins (des de 1947 fins l'actualitat).

per seguir estudiant Filosofia en la Universitat de Califòrnia amb Herbert Marcuse. Es va unir al Comité Coordinador Estudiantil No Violent (SNCC) i a les Panteres Negres i, més tard, s'involucraria en el Partit Comunista estatunidenc. Diversos esdeveniments, com el seu viatge a Cuba⁶, van fer l'Àngela conscient de que la lluita pel racisme i la lluita a favor del socialisme eren inseparables. Justament, la seua militància comunista motivaria que el 1969 la Junta de govern de la Universitat de San Diego, on impartia docència de filosofia, tractés d'expulsar-la sota ordres del governador Ronald Reagan. Malgrat que aquesta expulsió no va poder dur-se a terme, la Universitat no va renovar el seu contracte i, a més, aquestes acusacions foren un precedent de l'acusació de la que va ser objecte més tard per l'FBI. L'agost de 1970, en produir-se un motí al jutjat del comtat de Marin (Califòrnia) en el qual s'utilitzà una pistola registrada al seu nom, la policia ordenaria la seua detenció. Àngela es convertiria en fugitiva, llistada entre els "10 criminals més buscats" per l'FBI. Després de dos mesos en la clandestinitat, el 13 d'octubre de 1970 va ser detinguda a Nova York. El seu primer destí va ser la presó de Dones de Greenwich Village, mesos després va ser extradida al comtat de Marin (Califòrnia). Després de quasi dos anys empresonada, el 5 de juny 1972 finalitzava el seu judici⁷ en el qual va ser absolta dels tres càrrecs presentats per l'FBI: segrest, conspiració i assassinat.

2.- Interseccionalitat en el pensament d'Àngela Davis

Malgrat que resulta impossible abordar ací en profunditat la riquesa i l'abast de les seues idees, un repàs breu a les seues anàlisis i reflexions ens mostra la vigència de les seues aportacions. Ens centrarem en alguns dels problemes i lluites clau en la seua obra teòrica i en la seua trajectòria política i activista que han contribuït a identificar la confluència entre els diversos tipus d'opressió.

Tres voltes rebel: dona, negra i comunista. La seua activitat acadèmica i les seues reflexions durant 16 mesos en presó donen forma a *Mujeres, raza y clase* (Davis, 1981). En aquesta obra, considerada una de les principals aportacions del feminisme negre, Àngela utilitza la perspectiva marxista per recórrer els moments estratègics d'antagonisme des de principis del segle XIX als EUA. Indaga com, malgrat els esforços de les dones negres per articular les seues lluites i les seues demandes amb els moviments polítics que acaparaven el protagonisme públic, i malgrat el potencial revolucionari que encarnaven, aquestes lluites van estar sistemàticament invisibilitzades i negades tant pel sistema patriarcal i capitalista, com pels moviments feministes predominants centrats en les dones blanques i burgeses.

Com altres escriptores, artistes i pensadores negres dels anys setanta que conformen els ciments del moviment feminista negre, en aquesta obra trenca el silenci contra la imatge que s'havia presentat de les dones negres en la cultura dominant fins el moment. Àngela qüestiona l'activitat acadèmica i històrica sobre

6 Al juliol de 1969, Àngela Davis va formar part de la delegació del CPUSA convidada per Fidel Castro a visitar Cuba.

7 El judici va durar 13 setmanes. Àngela va participar en la seua pròpia defensa.

l'esclavisme, incapaç de penetrar la situació específica de la dona negra esclava i que dibuixa una imatge equívoca de les relacions i estructura de la família negra. En contraposició a la literatura tradicional sobre l'esclavitud (com l'obra de Stowe⁸), que va contribuir a construir una imatge de la dona negra esclava sobre els patrons de la feminitat blanca i que associava la seua valentia i docilitat entorn a la maternitat, Àngela posa èmfasi en l'agència i el paper de la resistència de les dones negres esclaves cap al sistema esclavista. Amb aquesta anàlisi des d'una perspectiva de gènere, exposa l'opressió de la dona negra esclava en funció de la conveniència dels propietaris: oprimides pel seu paper com a unitat de força de treball, i en este sentit, desproveïdes de gènere; com a «paridores», instrument per garantir la força de treball; i reprimides com a dones, és a dir, en tant que vulnerables a tota forma de coerció sexual. En aquest context, analitza la funció política de la violació en el sistema esclavista com a arma de repressió i dominació que, per una part, reafirmava el domini econòmic i control del propietari sobre l'esclava i, per altra, servia per desmoralitzar els homes esclaus al temps que dissoldre qualsevol tipus d'organització familiar estable que s'articulava entre ells i elles.

Àngela realitza una lectura històrica dels orígens del moviment feminista nord-americà, tot centrant la mirada en la problemàtica de la classe i la raça en els alboros de la campanya dels drets de les dones i el moviment sufragista, la qual cosa permet comprendre la debilitat de la campanya abolicionista per promoure una amplia consciència antiracista. Aquesta lectura permet situar el racisme en el context històric de la lluita feminista i la incapacitat del moviment de les dones per integrar l'anàlisi de classe, tot contribuint a l'opressió de la dona negra i la dona blanca de classe obrera. Àngela reivindica els errors del moviment feminista dominant que oblida les dones racialment oprimides i excloses, i qüestiona la carcassa teòrica desproveïda d'anàlisi d'ètnia, gènere, classe i sexualitat. Justament, la identificació de la confluència entre els distints tipus d'opressió, que considera l'element clau d'un nou programa feminista per a un projecte d'emancipació col·lectiva, fa d'aquesta obra, un precedent indiscutible per als posteriors estudis de la interseccionalitat, així com també per les pràctiques dels moviments polítics i socials actuals. Aquest feminisme es converteix en un vector de crítica i desmantellament radical de les estructures transversals de control polític i social que van des de l'espai domèstic fins a les presons.

El treball de les feministes negres, des dels inicis, descodifica la categoria de dona, ofereix a les dones negres noves imatges on reconèixer-se, articula discursos que les identifica al temps que es diferencien dels discursos feministes dominants. Com altres exponents, Àngela situa el focus de l'opressió de la feminitat i sexualitat negra en el racisme i llegat de l'esclavitud, motiu pel qual és essencial la relectura i recuperació d'aquest període des de codis nous. Una de les contribucions més interessants en la desconstrucció i la reconstrucció de la imatge de la dona negra i en la recuperació de la seua tradició feminista, es troba en el seu treball sobre les grans dames del blues i del jazz del primer terç del segle XX. A *Blues Legacies and Black*

8 La cabaña del Tio Tom, [Uncle Tom's Cabin], 1852 de Harriet Beecher Stowe.

Feminism: Gertrude "Ma" Rainey, Bessie Smith and Billie Holiday (Davis, 1999), Àngela ofereix les claus històriques, socials i polítiques per reinterpretar les carreres i lletres d'estes tres importants cantants, com a articulacions poderoses d'una consciència alternativa profundament en contra de la cultura tradicional nord-americana. Un extracte d'aquest anàlisi cultural des d'una perspectiva feminista es troba també a *Una historia de la consciencia* (Davis, 2016), llibre que compila setze textos, la majoria d'ells inèdits en castellà, que abasten quatre dècades de reflexió i activisme en torn als tres grans eixos de la seua lluita: racisme, feminisme i presons. En aquesta obra, repassa les lletres del blues i explora la manera en què el blues femení contribuí a configurar una nova consciència en relació a la sexualitat femenina en la comunitat negra. Les lletres de les cançons representen dones que s'embarquen en un viatge independent, element clau d'oposició ideològica a les teories dominants sobre el lloc de la dona en la societat. Àngela analitza com la idea d'independència arrelada al viatge s'introdueix en la consciència cultural negra reflectint el seu paper en la lluita per la llibertat. En concret les cantants de Blues, les gires i viatges entorn als quals construïen les seues vides desafiaven les expectatives socials de l'experiència femenina. Alliberades dels confins de la domesticitat i, la majoria també de càrregues familiars, la seua música posseeix un potencial emancipador revelador.

3.- Abolicionisme i presons: «La pena capital es racista»⁹

En les últimes dècades, bona part del treball intel·lectual i l'activitat política d'Àngela Davis s'ha centrat especialment en el «abolicionisme de les presons» que compren un una triple abolicció: la pena de mort; la del complex industrial-penitenciari; i l'herència de l'esclavitud mantinguda i renovada per la pena capital i el sistema de presons estatunidenc. En este sentit, sosté Àngela: «el complex penitenciari industrial se basa històricament en el legat de la esclavitud» (documental 13th¹⁰).

En *Abolition Democracy: Beyond Empire, Prisons, and Torture* (Davis, 2005)¹¹, Àngela situa l'origen de les presons i repassa històricament la transformació de la funció de la institució penitenciària fins l'actualitat, cosa que li permet posar al descobert la connexió entre la desindustrialització de regions i el desmantellament de la sanitat, educació i assistència social pública, l'atur i misèria amb l'augment del nombre de persones empresonades. Un augment de la població presa que, lluny de respondre al nombre de delictes, es vincula a l'augment de condemnes per delictes menors i augment de les penes per reincidència. Àngela profunditza en les relacions entre racisme, classisme i sexisme, tot remarcant el paper que juga la institució penitenciària com a dispositiu de control i repressió social dels sectors

9 Entrevista realitzada per Pablo Ximénez, El País disponible en https://elpais.com/cultura/2016/03/28/babelia/1459189843_207458.html.

10 13th (Enmienda XIII) és un documental dirigit per Ava DuVernay (2016) on diversos experts, activistes i polítics analitzen la criminalització dels afroamericans i el boom de les presons als EUA.

11 Edició en castellà publicada per Trotta en 2016, titulada: Democracia de la abolición. Prisiones, racismo y violencia. Reuneix en la seua primera part dos textos fonamentals: *Are Prisons Obsolete?* (2003) i *Abolition Democracy. Beyond Empire, Prisons, and Torture* (2005).

poblacionals més desfavorits. Una vegada més, aporta una anàlisi interseccional que li permet mostrar com la raça, el gènere i la classe han passat a integrar una tecnologia política dels cossos, tot evidenciant la institucionalització del racisme. L'empresonament massiu de persones migrants, l'increment de dones i la sobre-representació de població negra en presons de tot el món, ha anat acompanyat d'un increment de la repressió a l'interior de la institució, que dona forma al sistema anomenat de *super-màxima seguretat*. Aquesta anàlisi exposa rigorosament la relació estructural entre els processos d'acumulació del capital en les societats globalitzades i la dimensió racista del poder relacionats amb el complex industrial-penitenciari.

Mitjançant el concepte complex industrial-penitenciari¹² dirigeix la crítica cap a les condicions de possibilitat en les que es perpetua una potent indústria econòmica internacional relacionada amb l'existència de les presons, on la superpoblació es conseqüència d'un enfocament neoliberal centrat en els beneficis de la indústria. El complex industrial-penitenciari consisteix en la mercantilització del càstig i converteix la presó en una font de beneficis per a les multinacionals. Àngela denuncia tres vessants. La primera en relació a la lògica acumulativa capitalista de la presó que va des l'explotació de la població empresonada com a mà d'obra barata –treballs forçats que realitzen durant la condemna– a l'emergència dels presos-consumidors, atès que la majoria de serveis estan privatitzats (alimentació, sanitat, manteniment, sistemes de seguretat, etc.) i, finalment, a l'explotació dels cossos de la població empresonada per testar productes (farmacèutics, cosmètics, armes, etc.). La segona vessant és la denúncia de la justícia i l'aparat legislatiu com a element necessari per al proveïment de presos. La tercera la constitueix la crítica al paper dels mitjans de comunicació, encarregats de crear la coartada ideològica que legitima la repressió en nom de la seguretat.

En el capítol «How Gender structures the Prison System»¹³, Àngela exposa diverses qüestions relacionades amb l'empresonament de dones. En aquest text explica com la falta d'atenció a les dones preses i als problemes particulars entorn a l'empresonament de dones ha estat històricament justificat per la proporció relativament menuda de dones entre la població reclusa. No obstant, relaciona l'increment de la taxa de dones empresonades de les últimes dècades amb el context econòmic que ha produït el complex industrial-penitenciari i que impacta en homes i dones per igual. Examina, per tant, el càstig estatal imposat a les dones des de l'expansió contemporània de les presons a nivell mundial. Donada la naturalització i associació de la criminalitat a la masculinitat, la tendència ha estat considerar les dones públicament castigades per l'estat com a significativament, més perilloses que els homes amb penes equivalents. Un dels aspectes a destacar és l'anàlisi de l'abús sexual de les dones preses per part dels guàrdies penitenciaris,

12 Terme introduït per activistes i experts per rebatre les creences imperants que justifiquen l'augment de població reclusa amb l'increment de nivells de criminalitat. Per contra, afirmen que l'increment de presons i nombre de reclusos i recluses estan guiades per lògiques racistes i recerca de beneficis.

13 Original en *Are Prisons obsolete* (2003), «Cómo el género estructura el sistema carcelario», en *Democracia de la Abolición. Prisiones, racismo y violencia* (2016).

com a procés inherent a la institució penitenciària, que fins i tot compta amb el beneplàcit de les autoritats. En aquest sentit, denúncia la implicació directa de l'Estat en les condicions que fan les dones vulnerables a la coacció sexual explícita pel personal penitenciari, tot emfasitzant la rutinització de pràctiques com ara els escorcolls vaginals i rectals. L'abús sexual es tradueix en el llenguatge dominant en hipersexualitat de les dones preses i, afirma que la «desviació» femenina sempre té una connotació sexual que persisteix a l'era contemporània, una intersecció racialitzada de criminalitat i sexualitat. Aquesta anàlisi interseccional amplia la crítica al sistema penitenciari, atès que posa de manifest com la raça i la sexualitat constitueixen els eixos claus per entendre tant la representació social com el tractament que reben les dones racialitzades fora i dins de les presons.

En relació a l'abolició del sistema penitenciari, Àngela proporciona eines per imaginar un món on les presons no siguin necessàries. Planteja una mirada més oberta, amplia i complexa que passa per desplaçar la mirada encotillada de la presó com a institució aïllada, a d'altra que integre el conjunt de relacions que componen el complex industrial penitenciari: les relacions simbiòtiques entre comunitats penitenciàries, corporacions transnacionals, conglomerats mèdics, sindicats de guardes i programes legislatius i judicials¹⁴. L'enfocament abolicionista d'Àngela, lluny de buscar un substitut de tipus carcerari, tracta de concebre un conjunt d'alternatives: desmilitarització d'escoles, revitalització de l'educació, un sistema sanitari capaç de proporcionar salut física i mental gratuïta a tot el món, un sistema judicial basat en la reparació i la reconciliació en lloc d'en el càstig i la vergonya. En definitiva, alternatives que requereixen una transformació radical de la societat, alternatives capaces d'abordar el racisme, la supremacia masculina, l'homofòbia, els prejudicis de classe i altres estructures de dominació.

4.- Consideracions finals

Les aportacions esmentades fins aquí no esgoten la rellevància de les aportacions teòriques, denúncies i reivindicacions d'Àngela Y. Davis. En canvi, permeten evidenciar les connexions i aliances entre totes les lluites socials: la lluita feminista, l'antiracista, contra l'homofòbia, la lluita anticapitalista i contra la violència de l'Estat. Aquest bagatge i trajectòria la converteix en una de les figures més fascinants de la defensa de les minories i dels drets civils i humans. Finalment, cal assenyalar el suport d'Àngela a la causa i lluita del poble Palestí, al llarg de la major part de la seua vida. En *Freedom Is a Constant Struggle. Ferguson, Palestine, and the Foundations of a Movement*¹⁵ (Davis, 2016) exposa les connexions entre les lluites contra la violència estatal i l'opressió al llarg de la història i arreu del món. Un cop més a través d'una reflexió històrica, emfasitza el paper del poble en la construcció d'un futur més prometedori de llibertat. En aquest conjunt d'assajos, discuteix el

14 «Abolitionist Alternatives», text original en *Are Prisons Obsolete?* (2003). En castellà disponible en *Una historia de la Conciencia* (2016) i en *Democracia de la Abolición* (2016).

15 Editat en castellà per Capitán Swing: *La libertad es una batalla constante. Ferguson, Palestina y los cimientos de un movimiento* (2017)

llegat de les lluites des de l'alliberament negre i destaca les connexions de les lluites actuals contra el terrorisme estatal des de Ferguson a Palestina.

Amb 74 anys, Àngela continua sent una dona idealista i compromesa. El passat octubre va pronunciar una conferència al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, en el marc del cicle «Revolució o resistència». L'activista va parlar sobre la repressió policial de l'1-O i, malgrat manifestar no poder captar tots els matisos de la realitat catalana, va posar l'accent en la resistència de la població davant la violència policial, tot afirmant el seu compromís amb la llibertat i el dret a decidir: «Allò que penso és que la gent, arreu del món, hauria de tenir dret a l'autodeterminació».

BIBLIOGRAFIA

- DAVIS, Àngela Y. (1981) *Mujeres, raza y clase*, Madrid: Akal, 2004.
- (1999) *Blues Legacies and Black Feminism: Gertrude «Ma» Rainey, Bessie Smith and Billie Holiday*, New York: Pantheon Books.
- (2005) *Abolition Democracy: Beyond Empire, Prisons, and Torture*, New York: Seven Stories Press.
- (2016a) *Autobiografía*, Madrid: Capitán Swing (Traducció d'Esther Donato)
- (2016b) *Freedom Is a Constant Struggle. Ferguson, Palestine, and the Foundations of a Movement*, Chicago: Haymarket Books.
- (2016c) *Una historia de la conciencia. Ensayos escogidos*, Madrid: Ediciones del Oriente y del Mediterraneo (Traducció d'Inga Pellisa).